

TARLÓZÁS.

Adalék a czinkotai kántorról szóló adomához.

A hódmezővásárhelyi református főgimnázium 1885—6. évi értesítőjében egy pár változatát mutattam be a czinkotai kántorról szóló érdekes elbeszélésnek, a mely Mátyás királyt, mint a népet szerető s annak tréfáját is megértő királyt mutatja be. Hosszú idő után folytatva az ilyen adomagyűjtemények olvasását, a milyenekben e változatok találhatók, egyben ismét hasonlóra akadtam. Azoknak, a kik ilyen kérdésekkel foglalkoznak, nem lesz érdektelen.

Merkens gyűjteményében¹ a 270. szám alatt Marne holsteini városból van közölve a következő elbeszélés.

A király egyszer Dithmarschenen útatva keresztül, elhaladt egy molnár háza előtt, a melynek ajtajára ez volt írva: „Gond nélkül élek.“ A király rögtön magához hívatta a molnárt s megkérdezte: hogy jutott eszébe, hogy ilyet írjon az ajtajára, mikor ezt még ő, a király, sem mondhatja el magáról. A molnár azt felelte, hogy ez már egyszer úgy van s arról nem lehet tenni. „Na hát“, szólta a király, „jöjjön kend holnap reggel hozzám, majd három kérdést adok fel s ha ezekre megfelel, elhiszem.“ Másnap megjelent a molnár. „Jó reggelt barátom“, szólta a király, „mit gondol, mit gondolkod ebben a pillanatban?“ „Azt gondolom“, felelt a molnár, „azt, hogy itt van a molnár.“ „Mindenesetre“, mondta a király; de lássuk a második kérdést: „milyen nehéz a hold?“ „Legfeljebb négy negyed“, felelt a molnár, „ha nem hiszi, mérje utána.“ „Hát a víz milyen mély?“ kérdezte a király ismét, a molnár pedig azt felelte: „Egy kőhajításnyi.“ Erre pedig elmosolyodott a király és azt mondta: „Hallja, molnár, nagy kópé kend; hanem ha mindennel olyan hamar elkészül, nem csuda, hogy nincsen semmi gondja.“ A király erre gazdagon megajándékozta a molnárt s egész életökben jó barátok voltak.

A mint látjuk, ez elbeszélésben már egy új kérdés van, a mely a hold súlyát kívánja megfejteni. A „négy negyed“ kifejezés bizonyosan a hold változásaira vonatkozik s valamely súlymérték nevét kell hozzá gondolni, hogy a felelet kellő hatása meglegyen. Az utolsó kérdés

---

¹ Was sich das Volk erzählt. Deutscher Volkshumor. Gesammelt und nach-
erzählt von Heinrich Merkens. Jena. Hermann Costenole. 1892,

Burkhard Waldísnál világosabban van kifejezve, a mennyiben a tenger mélységéről szól, de a felelet mind a két helyen azt fejezi ki, hogy a tengerbe dobott kő egyszeri belevetéssel lemegy a tenger fenekéig. Az első kérdés, helyesebben, utolsónak van téve némely más adomában, úgy, hogy a felelő ez által ismerteti meg magát a kérdezővel s így fejlődik ki az esemény.

Dr. Imre Lajos.

Mikes és a Gesta Romanorum egyik példája.

A Gesta Romanorum Oesterley-féle kiadásának 215. példája (*Filia matrem lactans*), a mely a legelterjedtebb és legteljesebb Haller-féle magyar fordításba nem került bele, az irodalomban és képzőművészetben egyaránt nagyjelentőségű. Közelebbről érdekel bennünket Bloemaert és Caravaggio kitűnő tanítványának, Gerard van Honthorstnak (1590—1656) kapcsán, a kinek *Cimon és Pero* című képét (mely a Gesta Romanorum említett példáját némileg megváltoztatva: az apját tápláló leányt örökíti meg) Szépművészeti Muzeumunk őrzi. De érdekel irodalmunk történetének néhány nem jelentéktelen pontja miatt is. Temesvári Pelbárt kitűnő kortársa, *Michael de Ungaria* IV., a filiatoról szóló, sermojában (miként a *Sárospataki Füzetek* 1905. 212. lapján Michaelről szóló dolgozatomban bővebben kifejtettem) a gyermeki szeretet példájaként emlegeti az elöregedett szüleinek ételt hordó gólyát. „Talis (t. i. qualis ciconia) fuit — úgymond — illa puella, quae nutritiv matrem suam in carcere proprio lacte suo per multos dies. Quod admirans custos carceris videns, quomodo tamdiu viveret mulier illa sine prandio? Quae respondit: Filia lacte suo me pascebat et per tot dies.” Katona Lajos Gesta-kiadásának jegyzeteiből (506. l.) tudjuk, hogy e példa, mely Oesterley szerint eredetileg Valerius Maximusra megy vissza, némely változatában az újabb magyar irodalomba is eljutott. Említi, hogy *Pézteli* LV. meséjének (A király és a kapás) jegyzetében megemlékezik róla, s az egész történet meg van az 1796-iki *Almanach nemes szivek számára* cz. évkönyvben.

Bár a Gesta Romanorum egyik (16.) példáját Katona Lajos is megtalálta Mikes CIX. és CLXVI. levelében, úgy látszik elkerülte kutató figyelmét, hogy a *Filia matrem lactans* példájának legterjedelmesebb magyar változata is éppen Mikes Törökországi leveleiben van meg. Az LII. levélben (Rodostó, 18. Februarii, 1724. Császár E. kiadása 80—81. l.) beszéli el e példát: „A régi rómaiak idejében a tanács Rómában egy asszonyt halálra ítélvén, nem akarta másképpen megöletni, hanem hogy éhel haljon meg. Azért a tömlöczbe vetették és sem ételt, sem italt nem adtak nékie, senki véle nem is beszélhetett, hanem csak éppen a leányát bocsátották hozzája, de aztot is mindenkor jól megvizsgálták, hogy ha nem viszen-é enni az anyjának. A tömlöcztartó látván, hogy csak két hét múlva is az asszony csak jó egészséges — etc. etc. — azon csudálkozván — etc. etc. — akkor látja meg, hogy mivel élt annyi ideig a rab asszony: mert mindennap a leánya tejével élt. Etc. etc.” A kiemelt részek még Michael de Ungaria szövegével is egyeznek: aligha merész tehát az a következtetésünk, hogy mindkettő közös forrásként végeredményében a Gestára vezethető vissza.

Ime a második (illetve harmadik) közös példa Mikesben és a Gestában. Együttesen talán rávezetnek további kutatókat Mikes olvasmányaként, talán egyik forrásaként is a Gesta Romanorum példáira.

Gálos Rezső.

Újabb pótlékok Megyericsei János életrajzához.

1.

Az *Erdélyi Múzeum* 1907-iki évfolyamában Barabás Miklós tollából közlött becses értekezésben jeles humanistánk haláláról, valószínűleg, mert erre adattal az oly korán elhunyt író nem rendelkezett, mit sem olvasunk. Erre vonatkozólag ott csak annyi van megemlítve, hogy „Megyericsei Jánosról 1515. december 6-ika után mint élőről nincsen tudomásunk, 1517. november 30-án meg már Várdai Mihály az útóda a kolozsi főesperességben.“ Elhalálkozásának éve és napja pedig korántsem lehet ismeretlen azok előtt, a kik az esztergomi érseki könyvtár L. II. 3. jelzet alatt őrzött misekönyvet, mely egykor épen Megyericsei János tulajdonát képezte, forgathatták. E misekönyv címlapján olvasható ezen bejegyzés után: „Missale Divo Andreae Dicitum studio Jo. De Megereche. Ar. Col. Eius Arae Rectoris M. E. V.“ egykorú kéz a következőt írta: „Obijt autem Jo. de Megereche Die XV. Mensis Aprilis M. D. XVII. Vir Opt. M. Qui per omnis aetatis gradus. Ab omnibus Successoribus bona verba et pius orationes . . . .“ E két bejegyzés Megyericsei Jánosra vonatkozó ismereteinket két irányban bővíti. Megtudjuk belőlük, hogy Megyericsei nem csak kanonok és kolozsi főesperes volt, hanem egyszersmind a gyulafehérvári székesegyház *szent András oltárának igazgatói állását is betöltötte*, de végleg megállapíthatjuk halála évét, hónapját és napját is, mely miként láttuk, *1517-ik évi április 15-ikére* esik.

Dr. Temesváry János.

2.

A római feliratos emlékeknek hazai gyűjtői után kutatgatván, látom, hogy *Barabás Miklós* az *Erdélyi Múzeum* 1907. évi XXIV. kötetében a 111. 129. lapokon *Megyericsei János* kolozsi főesperes élete folyását ismerteti. Ugyanabban a kötetben a 399. lapon *Temesváry János* is ad egyet s más pótlásul. De mind a ketten meghagyják az olvasót abban a hitben, mintha *Megyericsei* ez ideig még névleg sem ismert volna. Szükséges ezt a téves hitet megdöntenünk. Annál is inkább, minél bizonyosabb az, hogy *Megyericseit* már jó ideje úgy tisztelhetjük, mint az Erdély területén talált római kori feliratos emlékek első névszerint ismert gyűjtőjét. *Johaunes Mezerzius* sive *De Megeriche* néven ott találjuk ez irányú méltatását a *Corpus Inscriptionum Latinarum* III. kötetében a 153. s következő lapokon. Nem nehéz megállapítanunk, hogy *Mommsen Tivadar* miért mondja ottan erdélyi szásznak: hiszen információinak egy részét *Trausch* és *Teutsch* révén kapta. De ez nem tartozik ide. Elég az hozzá, hogy valamivel alább — *Finály* Henrik adatai alapján, — úgylis talán a komárom-megyei *Megyerics* község nevéből származónak mondja *Megyericsei* nevét. Tudja róla, hogy 1504—1516. közt kolozsvári plébános, kolozsi főesperes és fehérvári kanonok. Ismeri azt az 1504-ben kelt oklevelet, melyben a Selykszéki plébánosnak tizedével kapcsolatosan szerepel, valamint a

fehérvári káptalannak 1515-ben Zápolya János vajdához Városkeszi Lépes András hagyatéka ügyében intézett levelét. Nem volt eddig sem titok Geréb püspökhöz való viszonya. Sőt két adat lehetővé teszi, hogy halálának idejét pontosabban megállapíthassuk, mint Barabás tette a rendelkezésére állott adatokkal. Egyik az erdélyi vajdának a kolozsmonostori konventhez intézett levele, melyet szintén Mommsen említ, Finály után. Ez Déván 1517. április 22-én kelt s vele a vajda meghatalmazottat küld a fehérvári káptalannak a marosváradjai Megyericsei-féle örökségbe való beiktatására. Egyik várhelyi felíratos kőről pedig maga mondja, hogy 1516. szeptemberében személyesen ásta ki Várhelyen. (O. I. L. III. 1423.)

Így tehát kétségtelen, hogy az erre következett télen halt meg. Hol? Ezeket tekintetbe véve, valószínűleg Erdélyben, s a Barabás által méltatott sírvers csakugyan a testét fedő sírkövön. állott.

Megyericsei felírat-gyűjteményének egyik kéziratos példáját *Csulai Móre* Fülöp egri nagyprépost vitte magával Velenczébe, hova mint Lajos királyunk követe utazott. Itt aztán 1522-ben léomásolták s ezen a réven vált a szakirodalom közkincsévé. Egyébként néhány darabját már 1519-ben közli az olmücsi *Taurinus* (Stieröchsel) s ő nevezi először Megyericset *Mezerziusnak*.¹

Megyericsei, mint a római felíratok másolója, korához képest igen komoly és megbízható, hasznos munkát végzett s ezért szükséges volt az elmondottakat itt is közzétenni.

Dr. Buday Árpád.

---

¹ *Stauromachia, id est cruciatorum servile bellum, quod ab orbe redempto post sesquimillesimum quarto decimo Pannoniam et collimitaneas provincias valde miserabiliter depopulaverat. Viennae Panu. 1519. 8°. Utánna nyomatta Engel v. Mon. Hungaricajában, Viennae, 1809. 8°.*